

NEKILNOJAMOSIOS KULTŪROS VERTYBĖS – ARCHEOLOGINĖS VIETOS TIPINIS APSAUGOS REGLAMENTAS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Nekilnojamosios kultūros vertybės – archeologinės vietos (toliau vadinama – archeologinė vieta) tipinis apsaugos reglamentas (toliau vadinama – tipinis reglamentas) nustato bendrąsias nekilnojamosios kultūros vertybės priežiūros, tvarkymo ir naudojimo sąlygas.

2. Šis tipinis reglamentas privalomas visų archeologinių vietų, įrašytų į Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą, arba objektų, saugomų kaip nekilnojamoji kultūros vertybė pagal Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo įgyvendinimo“ (Žin., 1995, Nr. [9-184](#)) 9 straipsnį, savininkams, valdytojams ir naudotojams, iki bus parengtas konkrečios archeologinės vietos apsaugos reglamentas.

3. Konkrečios archeologinės vietos apsaugos reglamentą rengia Kultūros ministerijos Kultūros vertybių apsaugos departamentas (toliau vadinama – Kultūros vertybių apsaugos departamentas). Jame aptariamos konkrečios archeologinės vietos priežiūros ir tvarkymo sąlygos, taip pat nurodomi svarbiausieji apskaitos duomenys – sudėtis, apimtis, kultūrinės vertės požymiai, visuomeninė reikšmė ir teritorija. Pasikeitus archeologinės vietos saugojimo sąlygoms, fizinei būklei ar paskelbus ją kultūros paminklu, konkrečios archeologinės vietos apsaugos reglamentas pildomas ir tikslinamas. Konkrečios archeologinės vietos apsaugos reglamentas negali prieštarauti tipinio reglamento ir kitų teisės aktų nuostatomis.

4. Archeologinės vietos saugojimo darbai paprastai atliekami savininko, valdytojo ar naudotojo lėšomis.

5. Archeologinės vietos savininkas, valdytojas ar naudotojas turi teisę kreiptis į Kultūros vertybių apsaugos departamentą, kad būtų skirta lėšų archeologinės vietos avarinei būklei likviduoti, techninėms apsaugos priemonėms įrengti ir kitiems šios archeologinės vietos išsaugojimo darbams atlikti.

6. Ne valstybei priklausančios, bet visuomenės lankymui atviros archeologinės vietos – kultūros paminklo savininkas, valdytojas ar naudotojas turi teisę kreiptis į Kultūros vertybių apsaugos departamentą, kad būtų skirta lėšų būtiniams šios archeologinės vietos tyrimo ir konservavimo darbams atlikti.

7. Ginčai dėl archeologinės vietos apsaugos tarp Kultūros vertybių apsaugos departamento ir jos savininko, valdytojo ar naudotojo sprendžiami įstatymų nustatyta tvarka.

II. ARCHEOLOGINĖS VIETOS SUDĖTIS, APIMTIS, TERITORIJA IR PAGRINDINIAI KULTŪRINĖS VERTĖS POŽYMAI

8. Archeologinė vieta – tai dėl ilgalaikės ir įvairiapusės žmonių veiklos istorijos raidoje susiklostę kultūrinės kilmės uolienų sluoksniai (kultūrinis sluoksnis) ir jų liekanos nuo žemio (natūralių uolienų paviršius) iki dabartinio žemės paviršiaus su visais juose esančiais įvairių laikotarpių materialinės kultūros ir organinės kilmės daiktais (statiniais, įrankiais, papuošalais, ginklais, keramika, kaulais ir panašiai) ir jų liekanomis.

9. Archeologinėms vietoms priklauso: senovės gamybos vietos (dirbtuvės, deguto varymo, medžio anglių degimo, metalų lydymo), senovės gavybos vietos (balų rūdos, gintaro ir titnago kasyklos), senovės gynybiniai įrenginiai (įtvirtintos senovės karinės stovyklos, piliakalniai,

piliavietės, senovės gynybiniai įtvirtinimai), senovės gyvenamosios vietos (dvarvietės, įtvirtintos senovės gyvenvietės, kaimavietės, miestų vietos, senovės gyvenvietės, sodybvietės), senovės hidrotechniniai įrenginiai (senovės kanalai, šuliniai ir tvenkiniai), senovės kulto vietos (apeiginiai akmenys, paleoastronominiai įrenginiai, šventyklų ir vienuolynų vietos), senovės laidojimo vietos (kapinynai, pilkapynai, pilkapiai, pilkapių vietos, mirusiųjų deginimo vietos), senovės transporto vietos (senovės keliai, prieplaukos, tiltai ir uostai), senovės žemdirbystės vietos.

10. Archeologinė vieta saugoma kartu su jos teritorija – šios kultūros vertybės užimamu ir su ja funkciškai ar istoriškai susijusiu žemės plotu (sklypu).

11. Saugomos visos vertingos archeologinės vietos dalys bei elementai ir teritorija.

12. Vertingos archeologinės vietos dalys bei elementai yra visos pirminio suformavimo dalys ir elementai (nepriklausomai nuo jų išlikimo laipsnio) su visais pakeitimais ir papildymais, suformuotais šios kultūros vertybės istorinio funkcionavimo laikotarpiu. Vertingos dalys bei elementai gali būti tiek gamtinės kilmės (tačiau žmonių pritaikyti arba pakeisti tam tikrai paskirčiai), tiek dirbtinės kilmės – žmonių suformuoti.

13. Nevertingi intarpai yra gamtos ir žmonių suformuoti medžiaginiai ir struktūriniai elementai, atsiradę po archeologinės vietos istorinio funkcionavimo laikotarpio, pakeičiantys autentišką jos formą, sudėtį, apimtį, vietą ir žalojantys kultūrinės vertės požymius.

14. Konkrečios archeologinės vietos vertingos dalys bei elementai, taip pat šalintini ar galimi palikti nevertingi intarpai nurodomi jos apsaugos reglamente.

III. PRIEŽIŪROS SĄLYGOS

15. Archeologinės vietos priežiūros tikslas – išsaugoti gerą fizinę šios kultūros vertybės ir jos teritorijos būklę.

16. Archeologinės vietos (jos dalies) savininkas (valdytojas) gali savarankiškai atlikti jos priežiūros darbus: atlikti apžiūrą, šalinti taršos šaltinius ir šiukšles, nevertingus medžius, sausuolius, vėjavartas, vėjalaužas, snieglaužas, krūmus ir atžalas (nepažeisdamas kultūrinio sluoksnio), genėti atskirus medžius, kirsti ir retinti krūmus, šienauti, ištaisyti nedidelius reljefo defektus (užberti juos atvežtu gruntu); atstatyti išslinkusius ar iškritusius dangos ir reljefo tvirtinimo elementus arba pakeisti juos naujais, grąžinti į pirmąją vietą ir įtvirtinti išslinkusius ar iškritusius senovės statinių griuvėsių ir liekanų elementus, nykstančius riboženklis pakeisti naujais, prižiūrėti vandens telkinius, kurie ribojasi su archeologinės vietos teritorija (valyti krantus ir pakrantes, prižiūrėti krantų tvirtinimo įrenginius).

Savininkas (valdytojas) gali atlikti želdinių landšaftinio (atrankinio) kirtimo darbus, numatytus archeologijos ir kraštovaizdžio ekspertų aktuose.

17. Archeologinės vietos priežiūros darbai atliekami nuolat, be projektinės dokumentacijos ir be atskiros Kultūros vertybių apsaugos departamento leidimo, darbai apmokami archeologinės vietos savininko, valdytojo ar naudotojo lėšomis.

18. Visi archeologinės vietos priežiūros darbai turi būti atliekami nepažeidžiant šios kultūros vertybės kultūrinio sluoksnio. Dirbant draudžiama rauti kelmus ir krūmus, kasti, arti ar kitaip judinti žemę archeologinėje vietoje ir jos teritorijoje.

19. Archeologinės vietos (jos dalies) savininkas, valdytojas ar naudotojas, sužinojęs apie archeologinės vietos (jos dalies) sugadinimą, sužalojimą, sunaikinimą, vandalizmo aktą, gresiančias arba įvykusias avarijas, turi nedelsdamas pranešti Kultūros vertybių apsaugos departamento teritoriniam padaliniiui ir imtis priemonių žalojimui sustabdyti ir vertingoms dalims ir elementams išsaugoti.

IV. NAUDOJIMO SĄLYGOS

20. Naudojant archeologinę vietą, turi būti išsaugota autentiška jos teritorija, vertingos dalys bei elementai ir sudarytos sąlygos ją eksponuoti.

21. Archeologinėje vietoje (jos dalyje) ūkinė veikla vykdoma tik tada, kai nenustatytas rezervacinis naudojimo režimas. Jos teritorijai teisės aktų nustatyta tvarka nustatoma konservacinė žemės naudojimo paskirtis, ir ji registruojama Nekilnojamojo turto registre. Archeologinei vietai (jos daliai), kurioje vykdoma ūkinė veikla, taikomas riboto naudojimo režimas.

Keičiant naudojimo sąlygas, nustatytieji naudojimo režimai ir jų leidžiama naudojimo paskirtis įrašomi konkrečios archeologinės vietos apsaugos reglamente.

22. Archeologinė vieta gali būti naudojama:

22.1. kultūros ir mokslo pažinimo tikslams: moksliniams tyrimams ir stebėjimams, kultūros švietimui ir mokymui, memorialiniams tikslams, ekspozicijoms, muziejams ir panašiai;

22.2. ribotai ūkinei veiklai, kuri nesusijusi su intensyvia gamyba ir dėl kurios nereikia imtis kultūros vertybės pakeitimų: rekreacijai, kultūriniam turizmui, gyvenamajai buitinei paskirčiai ir panašiai.

23. Naudojant archeologinę vietą (jos dalį) gyvenamajai buitinei paskirčiai ar kitokiai ribotai ūkinei veiklai, leidžiama:

23.1. nepažeistose šios kultūros vertybės dalyse šienauti, kirsti medžius ir krūmus, ganyti nestambius galvijus (ožkas, avis);

23.2. pažeistose šios kultūros vertybės dalyse naudoti žemę ūkinei paskirčiai nekeičiant esamos veiklos pobūdžio ir pažeistos dalies ribų.

24. Valstybės ar savivaldybių institucijų priimami teisės aktai, iš jų teritorijų planavimo dokumentai, kuriais įteisinama archeologinės vietos naudojimo paskirtis, turi būti derinami Kultūros vertybių apsaugos departamente.

25. Archeologinėje vietoje draudžiama:

25.1. dirbti žemę, statyti statinius, tiesti kelius, dujotiekį, elektros liniją ir kitas komunikacijas, sodinti mišką, statyti hidrotechninius statinius ir įrenginius;

25.2. ieškoti naudingųjų iškasenų ir jas kasti;

25.3. gaminti, sandėliuoti sprogstamąsias, degiąsias, chemiškai aktyvias, aplinką teršiančias medžiagas;

25.4. įrengti sąvartynus;

25.5. naudoti gamybinės staklės, įrengimus ir kitokius mechaninius variklius, darančius dinaminį, vibracinį poveikį ir galinčius sukelti esamų vertybių pokyčius bei avarijas.

V. TVARKYMO SĄLYGOS

26. Archeologinės vietos tvarkymo darbai yra priešavariniai, remonto, pritaikymo, tyrimo, konservavimo, restauravimo ir atkūrimo.

27. Priešavarinių, remonto ir pritaikymo darbų tikslas – garantuoti gerą fizinę archeologinės vietos (jos dalies) būklę ir visokeriopą eksponavimą išsaugant autentišką jos teritoriją, vertingas dalis bei elementus.

28. Priešavariniai ir pritaikymo, funkciniai ir ekspoziciniai priemonių, inžinerinių tinklų įrengimo darbai gali būti atliekami ir archeologinės vietos vertingose dalyse bei elementuose. Visais atvejais tokie darbai turi būti minimalūs, juos galima leisti tik atlikus pažeidžiamų vietų archeologinius tyrimus.

29. Tyrimo, konservavimo ir restauravimo darbų tikslas – atskleisti archeologinės vietos ir jos teritorijos kultūrinę vertę, išsaugoti ir atkurti vertingas dalis bei elementus ir juos eksponuoti.

30. Atliekami tik vertingų archeologinės vietos dalių bei elementų tyrimo, konstravimo ir restauravimo darbai.

31. Archeologinei vietai (jos daliai) gali būti taikomi šie tvarkymo režimai: konservavimo, konservavimo-restauravimo, restauravimo. Konservavimo režimas nustatomas archeologinėms

vietoms, kuriose nevykdoma ūkinė veikla, o konservavimo-restauravimo – kuriose vykdoma ūkinė veikla. Restauravimo režimas nustatomas tik ūkinės veiklos fiziškai pažeistoms archeologinės vietos dalims.

32. Tvarkymo darbai parenkami pagal tvarkymo režimus, atsižvelgiant į konkrečios archeologinės vietos kultūrinę vertę ir fizinę būklę.

33. Konkrečiai archeologinei vietai nustatyti tvarkymo režimai ir jų leidžiami tvarkymo darbai nustatomi jos apsaugos reglamente.

34. Archeologinės vietos tvarkymo darbai atliekami gavus Kultūros vertybių apsaugos departamento leidimą.

35. Archeologinėje vietoje neatliekami visuminio (viso objekto) restauravimo ir visų rūšių atkūrimo darbai. Archeologinėje vietoje draudžiama atlikti pritaikymo ir naujos statybos darbus. Išimties atvejais rekonstravimo ir naujos statybos darbai gali būti atliekami tik archeologinėje vietoje paliekamuose nevertinguose intarpuose.

36. Archeologinės vietos (jos dalies) ir jos teritorijos tyrimai atliekami pagal Kultūros vertybių apsaugos departamento suderintą ir patvirtintą programą.

37. Archeologinės vietos (jos dalies) ir jos teritorijos konservavimo, restauravimo ir pritaikymo darbai atliekami pagal Kultūros vertybių apsaugos departamento patvirtintas sąlygas, programas ar projektus ir gavus šio departamento leidimą.

38. Archeologinės vietos (jos dalies), jos teritorijos remonto ir priešavariniai darbai gali būti atliekami pagal Kultūros vertybių apsaugos departamento suderintus defektinius aktus, darbų aprašymus arba suderintą projektą.

39. Kultūros vertybių apsaugos departamentas, išduodamas leidimą priešavariniams, remonto ir pritaikymo darbams, derindamas remonto ir pritaikymo projektus, privalo pareikalauti kartu atlikti ir būtinus tyrimo, konservavimo ar restauravimo darbus.

40. Suderintas ir patvirtintas archeologinės vietos (jos dalies) priešavarinių darbų, pritaikymo, konservavimo ir restauravimo projektas galioja 3 metus.

41. Prieš tvarkymo darbus, kurių metu gali būti pažeidžiamas kultūrinis sluoksnis (kasama ar kitaip judinama žemė), visas archeologines vietas turi ištirti archeologai.

42. Jeigu tvarkymo darbų metu išryškėja naujų kultūrinės vertės požymių, Kultūros vertybių apsaugos departamentas turi teisę sustabdyti darbus.

43. Sustabdęs darbus, ne vėliau kaip per 15 dienų Kultūros vertybių apsaugos departamentas turi priimti sprendimus dėl rastų naujų kultūrinės vertės požymių ištyrimo ir tolesnės darbų eigos.
